

Загальні закономірності навчально-виховного процесу

Закономірність у дидактиці виражає об'єктивно існуючі, суттєві, обов'язкові для того чи іншого явища, процесу, предмета навчання зв'язки, які за однакових умов обов'язково повторюються.

Проявів закономірностей надзвичайно багато. Різні автори по-різному їх класифікують й інтерпретують. *Н.Є. Мойсеюк* поділяє закономірності, що діють у навчальному процесі, на **загальні та конкретні**.

- ***Загальні*** — це ті, дія яких поширюється на всю систему процесу навчання.
- ***Конкретні*** — це ті, дія яких поширюється на окрему частину, аспект системи.

До загальних закономірностей належать:

- **Закономірність цілей навчання.** Цілі навчання залежать: а) від рівня і темпів розвитку суспільства; б) потреб і можливостей суспільства; в) рівня розвитку і можливостей педагогічної науки та практики.
- **Закономірність мотивації навчання.** Результативність навчання зумовлюється: а) внутрішніми мотивами (стимулами) навчання; б) зовнішніми (суспільними, економічними, педагогічними) умовами і стимуляторами.
- **Закономірність змісту навчання.** Зміст навчання (освіти) залежить: а) від суспільних потреб, мети освіти, цілей, завдань навчання; б) вікових можливостей учнів; в) рівня розвитку теорії і практики навчання; г) матеріально-технічних і економічних можливостей навчальних закладів.
- **Закономірність методів навчання.** Ефективність дидактичних методів залежить: а) від знань і навичок використання методів; б) завдань навчання; в) змісту навчання; г) віку учнів; д) навчальних можливостей учнів; е) матеріально-технічного забезпечення; ж) організації навчального процесу.
- **Закономірність управління навчанням.** Продуктивність навчання спричиняється: а) інтенсивністю зворотних зв'язків у процесі навчання; б) обґрунтованістю регулюючих впливів.
- **Закономірність результату навчання.** Кінцевий результат процесу навчання залежить: а) від результатів попередніх етапів навчання; б) характеру й обсягу матеріалу, що вивчається; організаційно-педагогічного впливу педагогів; г) здатності учнів до навчання; д) часу навчання.

Конкретні закономірності навчання.

Сучасній науці відома й значна
кількість конкретних
закономірностей.

Дидактичні (змістово-процесуальні) закономірності

- Результати навчання (у певних межах) прямо пропорційні усвідомленню цілей навчання учнем.
- Результати навчання (у певних межах) прямо пропорційні значимості для учнів змісту, який засвоюється.
- Результати навчання залежать від способу включення учнів у навчальну діяльність.
- Продуктивність засвоєння обсягу знань, умінь (у певних межах) обернено пропорційна кількості матеріалу, що вивчається, чи обсягу дій, що вимагаються.
- Продуктивність засвоєння обсягу знань, умінь (у певних межах) обернено пропорційна складності й складності виучуваного матеріалу, формуючих дій.
- Результати навчання залежать від методів, які застосовуються.
- Результати навчання залежать від засобів, які застосовуються. Навчання шляхом "діяння" в 6—7 разів продуктивніше, ніж шляхом "слухання".

Гносеологічні закономірності

- Продуктивність засвоєння знань, умінь прямо пропорційна потребі вчитися.
- Результати навчання (у певних межах) прямо пропорційні вмінню учнів вчитися.
- Продуктивність навчання (у певних межах) прямо пропорційна обсягу навчальної (пізнавальної) діяльності учнів.
- Продуктивність засвоєння знань, умінь (у певних межах) прямо пропорційна обсягу практичного застосування знань, умінь.
- Розумовий розвиток учнів прямо пропорційний засвоєнню обсягу взаємопов'язаних знань, умінь, досвіду творчої діяльності.
- Продуктивність засвоєння залежить від рівня проблемності навчання, інтенсивності включення учнів у розв'язання посильних і значущих для них навчальних проблем.

Психологічні закономірності

- Продуктивність навчання (у певних межах) прямо пропорційна інтересу учнів до навчальної діяльності, навчальним можливостям учнів, рівню пізнавальної активності учнів, працездатності учнів.
- Результати засвоєння конкретного навчального матеріалу залежать від здібностей учнів до оволодіння конкретними знаннями, вміннями, від їх індивідуальних нахилів.
- Продуктивність навчання зумовлюється рівнем, силою, інтенсивністю й особливостями мислення учнів.
- Продуктивність навчання (у певних межах) залежить від рівня розвитку пам'яті.
- Закон Йоста. З двох асоціацій однакової сили, одна з яких старша, при наступному повторенні краще буде активізуватися саме вона.
- Закон Йоста. За інших рівних умов для досягнення критерію засвоєння потрібно менше спроб при заучуванні матеріалу методом розподільного навчіння, ніж методом концентрованого навчіння.
- Продуктивність діяльності зумовлюється рівнем сформованості навичок і вмінь.
- Кількість повторень значно впливає на продуктивність навчання (фон Кубе).
- Відсоток збереження завченого навчального матеріалу обернено пропорційний його обсягу (Г. Еббінгауз).

Управлінські закономірності

- Ефективність навчання (у певних межах) прямо пропорційна частоті й обсягу зворотного зв'язку.
- Якість навчання прямо пропорційна якості управління навчальним процесом.
- Ефективність управління прямо пропорційна кількості та якості управлінської інформації, стану і можливостям учнів, що сприймають і переробляють управлінські впливи.

Соціологічні закономірності

- Розвиток індивіда зумовлений розвитком усіх інших індивідів, з якими він перебуває в прямому або непрямому спілкуванні.
- Продуктивність навчання залежить від обсягу й інтенсивності пізнавальних контактів.
- Ефективність навчання зумовлюється рівнем "інтелектуальності середовища", інтенсивності взаємонавчання.
- Престиж учня в класі залежить: а) від позиції, яку він займає; б) ролі, яку він відіграє; в) академічних успіхів і досягнень; г) індивідуальних якостей.
- Ефективність навчання зумовлюється якістю спілкування вчителя з учнями.
- Дидактогенія (грубе ставлення вчителя до учнів) веде до зниження ефективності навчання класу в цілому й кожного учня зокрема.

Організаційні закономірності

- Ефективність навчання залежить від організації. Лише та організація навчання є доцільною, яка розвиває в учнів потребу вчитися, формує пізнавальні інтереси, приносить задоволення, стимулює пізнавальну активність.
- Результати навчання (у певних межах) прямо пропорційні ставленню учнів до навчальної праці, своїх навчальних обов'язків.
- Результати навчання (у відомих межах) прямо пропорційні працездатності учнів.
- Результати навчання залежать від працездатності вчителя.
- Розумова втома веде до гальмування органів чуття: чотири години навчальних занять знижують поріг чуттєвості аналізаторів більш ніж у два рази (Вагер, Блажек).
- Розумова працездатність дітей залежить від стану здоров'я, режиму розумової діяльності, статі, віку, пори року, дня тижня, часу доби (М.В. Антропова та ін.).
- Активність розумової діяльності учнів залежить від розкладу навчальних занять, місця в ньому уроків фізичної культури і праці (М.В. Антропова та ін.).
- Продуктивність навчання зумовлюється рівнем організації педагогічної праці.

Означені вище закономірності процесу навчання є загальними і поширюються практично на всі ланки освіти, у тому числі на вищу школу.

Серед великої кількості закономірностей педагогічного процесу найбільш актуальними для нинішнього періоду розвитку вітчизняної освітньої системи є:

- єдність і взаємозумовленість біологічних і соціальних чинників у розвитку особистості;
- національні та загальнолюдські морально-духовні цінності як важлива передумова розвитку і становлення особистості;
- праця та її роль у фізичному й психолого-соціальному становленні людини;
- визначальна роль сім'ї у реалізації завдань виховання;
- самостійна пізнавальна діяльність особистості — запорука успішності у сфері освітньої діяльності;
- колектив як важливий чинник розвитку і виховання людини.

Пам`ятайте !

Обстоюючи ті чи інші закономірності, моделюючи на їх базі напрями, форми, технології навчально-виховного процесу, треба виходити, передусім з тенденцій суспільно-економічного розвитку й розуміння місця та ролі людини в системі соціальних відносин.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ !